

Szabó Ferenc

JÉZUS KRISZTUS, AZ ISTENEMBER

Az Evangéliumok központi kérdése ez: Kicsoda Jézus Krisztus? Jézus maga is feltette ezt a kérdést Péternek Fülöp Cezáreájában. Az apostolok fejének vallomása minden keresztény hitvallását fejezi ki: „Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia” (Mt 16,16). Amikor azonban Péter ezeket a szavakat (az Atya belső sugallatára) kiejtette, még nem mérte fel horderejüket. Az apostolok csak Jézus feltámadása után „értik meg” Jézus szavait és személyének misztériumát, miután a Lélek „eszükbe juttat” mindent, amit Jézus mondott nekik (Jn 14,26). R. Schnackenburggal határozottan állíthatjuk, hogy „a tanítványok csakis Jézus feltámadása után jutottak el a Messiásban és az Isten Fiában való teljes hitre”.¹ Az evangéliumok ugyanis már az ősegyház hitét tükrözik; így Máté is a húsvéti események fényébe állítja a Fülöp Cezáreájában lejátszódott epizódot.

Mivel a keresztény hit kiindulópontja Jézus feltámadása, mivel mi is az ősegyház tanúvallomása alapján hiszünk és ismerjük meg Jézus misztériumát, azért a húsvéti misztérium hirdetéséből indulunk ki mostani reflexióinkban is.

1. Jézus Krisztus az ősegyház igehirdetésében

Mielőtt az evangéliumokat megírták volna, az ősegyház már hirdette az Evangéliumot, Jézus megváltó halálát és feltámadását (1Kor 15,1kk). A négy evangélium már — mindegyik sajátos katekétikai és „teológiai” céllal és különböző fejlődési szinten — az ősegyház igehirdetésének fényében szemléli a húsvét előtti eseményeket. R. Bultmannal szemben valljuk azt, hogy folytonosság van a kérésigma (ősi igehirdetés) Krisztusa és a történeti Jézus között.² A húsvéti hitnek nem lenne szilárd alapja, ha nem támaszkodnék a történeti Jézus személyére. De tény az, hogy csakis a húsvéti hiten keresztül juthatunk el a názáreti Jézus történetéhez.

Az ősi igehirdetés alapján ezek a Krisztusban való hit főbb vonásai: 1) A feltámadás hirdetése: az Atya feltámasztotta Jézust, felmagasztalta Fiát és magához vette a dicsőségbe. A názáreti Jézus tehát az Atyaistennel egy szinten van, jóllehet személyében különbözik tőle. 2) A Lélek elküldése után az apostolok és az őskeresztények újraértelmezik Jézus földi történetét húsvét fényében: most már názáreti földi életében, apostoli küldetésében, sőt szenvedésében és halálában is észreveszik a lefátyolozott isteni jelenlétet: megértik azt, hogy Jézus sorsa az Istenember sorsa volt. Megértik, hogy a keresztségtől kezdve (sőt születésétől, megtestesülésétől kezdve)

egészen felmagasztaltatásáig tulajdonképpen az Atya örök szándékát teljesíti be mint Küldöttje. A hívők megértik az azonosságot a feltámadt Krisztus és a názáreti Jézus között. 3) Mindezt csak úgy tehetik meg, hogy Jézus csodáin túl az őszötvetségi írásokra hivatkoznak (Izaiás, Dániel, Jóél, Zsoltárok), amelyeket Jézus tanításával és életével beteljesített. Egyébként ezt az érvelést már maga Jézus előkészítette földi élete során, hiszen ő maga is gyakran hivatkozott az írásokra.

Az ősegyház csak fokozatosan méri fel Jézus misztériumának minden dimenzióját és tudatosítja Jézus Krisztus transzcendens istenfiúságát. Ez világos az őskeresztény igehirdetés tematikájának elemzéséből. Melyek a leggyakoribb témák? Sematizálva három nagy témakört jelölhetünk meg: 1) „Krisztus a próféta.” Ez a cím talán a legősibb elnevezés, amellyel a jeruzsálemi közösség Jézust jelölte, Mózeshez hasonlítva őt (vö. MTörv 18, 15-19 és Csel 3,22; 7,37). 2) „Krisztus Isten gyermeke vagy szolgája.” Jézus már földi élete során hivatkozott az izaiási Szenvedő Szolgára, főleg akkor, amikor előre jelezte, hogy szenvednie kell és meg kell halnia sokak bűneiért. Az első igehirdetésben lépten-nyomon visszatér az „Ebed Jahve”-ra való hivatkozás (Iz 52—53). Pl. az Apostolok Cselekedeteiben (8,26-40) Fülöp az etióp udvari tisztnek Izaiás 53,7-8-at magyarázza. (Lásd még az ősközösség imáját: Csel 4,24-30.) 3) „Jézus az Úr (Kyrios)”. Az ÚR cím a húsvéti élmény legrövidebb összefoglalása. „Jézus az Úr”, vagy az arám formula: „Maranatha” = Jöjj el Uruk! egyenértékű. Ennél a témánál gyakran hivatkoznak a 110. zsoltárra. Pl. Péter első pünkösdi beszédében: „Dávid nem ment fel az égbe, mégis mondja: Így szól az Úr az én Uramhoz: Ulj jobbomra, s ellenségeidet lábad alá számolyul alázom. Tudja meg tehát Izrael egész háza teljes bizonyossággal, hogy Isten azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek, Úrrá és Messiássá tette” (Csel 2,34-36). Ilyen és hasonló verseknek az a kicsengésük, hogy a feltámadt Úr, az Atya jobbján dicsőségben élő Krisztus (aki majd a világot megítéli) isteni természetű. Még határozottabb lesz ez az állítás Szent Pál leveleiben (Róm 1,3-6; Kol 1, 15-20; Fil 2,6-11 . . .) és természetesen később Szent Jánosnál.

Az ősegyház fokozatos reflexiójának jellemzőit leegyszerűsítve így foglalhatnánk össze: 1) A legrégebbi szövegek azt a benyomást keltik, hogy a tanítványok mindenekeelőtt azt vették észre, hogy az üdvösség kinyilatkoztatása beteljesedett. Az új Próféta feltárta Isten üdvözítő tervét és ennek az üdvösségnek közvetítője. Nincs másban üdvösség, egyedül csak Jézusban (vö. Csel 4,12). Jézus az egyetlen isteni megváltó. Az új Izrael Feje. 2) Elég korán kezd kibontakozni a Krisztus istenségére vonatkozó reflexió: a tanítványok tudatosítják azt, hogy Mesterük megdicsőült és az Istennel egyenlő rangban van. Továbbá a keresztények hangsúlyozni kezdik hitük eredetiségét és kezdenek elkülönülni a zsidóktól. (A szigorú monoteizmust valló zsidóknak természetesen botrányos volt Jézus „istenítése”.) Az ősegyház tehát — részben a zsidókkal folytatott polémia hatására — kezdi kibontani a húsvéti

eseményekben és Jézus földi életében bennefoglalt krisztológiai elemeket. Egyrészt kiemeli azt, hogy a felmagasztalt Úr azonos a keresztfeszítettel; másrészt pontosabban meghatározza Isten és Jézus Krisztus viszonyát. Tudatosítják a Fiú *praeexistentia*-ját: határozottan megvallják, hogy a Fiú öröktől fogva az Atyánál létezett és mindig isteni rangban volt. A Filipiekhez írt levél 2. fejezetének Krisztus-himnusza bizonyára már az ősegyház liturgikus himnusza volt: ebben világos Jézus isteni mivoltának állítása. 3) Az ősi hit utolsó vonása: az újszövetség legrégebbi szövegei, éppen kateketikai és kultikus jellegüknél fogva, nem tanúskodnak egészen világosan az említett doktrinális fejlődésről. Természetes az, hogy az első keresztény nemzedék inkább éli hitét, semmint a krisztológiai reflexiókra irányítja figyelmét. Rövid hitvallási formulák, imádságok, liturgikus felkiáltások (az apostoli levelekben sok ilyet találunk) az élő hit kifejezései, de nem tükrözik teljesen mindazt az eszmei teljességet, amit a rendszeresen kidolgozott reflexiótól elvárunk.

2. Jézus fokozatosan nyilatkoztatja ki istenfiúságát

Miután röviden jellemeztük az ősegyház Krisztus-hitét, próbáljuk meg rekonstruálni a tanítványok húsvét-előtti hitét. Elsősorban a szinoptikusok tanúságtételére hivatkozunk, mert ezek (főleg Márk) mutatják be a názáreti Jézust úgy, ahogy kortársainak megjelenhetett. Természetesen, ismételjük, már ezekben is érezhető a húsvéti hit „visszahatása”. Ezzel mindig számolunk. Másszóval: módszerünk kicsit hasonlít a történetkritikai módszerhez; de ennél továbbmegy, mert nem csupán az exegéta és a történész szemével vizsgálja Jézus életének kiemelkedő eseményeit, hanem már a húsvét-utáni hit fényével is számol, amikor a Jézus-misztérium kinyilatkoztatását meg akarja ragadni. Amikor Jézus történeti alakjából kiindulva eljutunk Jézus Krisztus istenségének teljes felismeréséig, nem tesszük zárójelbe a hitet, de megkíséreljük rekonstruálni azt a történelmi helyzetet és folyamatot, amelynek során megszületett a Jézus istenségében való hit. Másszóval: tanúi akarunk lenni a Jézus-misztérium fokozatos kinyilatkoztatásának az apostolokkal együtt. Jézus embersége és történelmi léte az út istenségéhez. Egész misztériumának, személyének és küldetésének középpontja pedig nem más, mint az Atyához való viszonya, ezért főleg erre összpontosítjuk figyelmünket.

Rögtön leszögezzük: Ha Jézus valóban az Isten Fia, tehát az Atya egyszülött Fia, egyenlő az Atyával, ahogy ezt a keresztények vallják, akkor ezt egyedül Jézus maga tudja kinyilatkoztatni az embereknek; az ő kinyilatkoztatása nélkül ezt soha senki fel nem fedezhetné. „Mindent átadott nekem Atyám, és senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya, senkisé ismeri az Atyát, csak a Fiú és akinek a Fiú kinyilatkoztatja” (Mt 11,27). Tapasztalából kell tudni azt, ki az Isten, hogy ezt mondhassa valaki: „Ez az ember Isten”. És

egyedül Isten mondhatja: „Én az Isten Fia vagyok” (transzcendens értelemben). Ha tehát Jézus nem személyes tapasztalatból beszél, ha nem azt nyilatkoztatja ki, ami valójában és amit megél, sohasem tudjuk igazában megmondani, kicsoda ő és sohasem hihetünk az Isten Fiában. Ha Jézus nem saját személyében nyilatkoztatja ki nekünk az Istent, akkor csak egy hozzánk hasonló emberrel találkozunk.

De éppen itt bukkanunk egy alapvető nehézségre. Ha a szinoptikus evangéliumokat tanulmányozzuk, meglepődve állapíthatjuk meg: Jézus általában nem mondja meg közvetlenül, hogy kicsoda. A személyére vonatkozó formális kijelentések rendszerint másoktól jönnek: a keresztségnél és a színváltóznánál az Atya (az égi hang) tesz tanúságot róla; máskor a gonosz szellemek; Fülöp Cezáreájában Péter vallja meg, hogy ő az Isten Fia. A Nagytanács előtt is csak a főpap kérdésére, közvetve vallja meg kilétét: „Te vagy a Messiás, az Áldott (Isten) Fia?” — „Én vagyok.” — A Golgotán a százados jelenti ki: „Ez az ember valóban Isten Fia volt.” Most Márk evangelistára hivatkoztunk, aki minden bizonnyal a leghívebben tükrözi a húsvét-előtti eseményeket és nagyon ügyel a Messiás-titok fokozatos kinyilatkoztatására. De az említett megfigyelés áll a másik két szinoptikusra is.

Ezekre a tényekre megpróbáltak magyarázatot keresni az exegéták és a teológusok. A vitákat most nem ismertetjük. De minden jel arra mutat, hogy az irodalmi tények Jézus alapvető magatartását és módszerét tükrözik. Így tehát a keresztény kinyilatkoztatás paradoxonával állunk szemben: egyrészt egyedül Jézus mondhatja meg, kicsoda ő; másrészt Jézus addig nem mondhat magáról semmit, amíg az emberek nem beszélnek és nem mondják meg, kinek tartják őt. P. J. Guillet könyve: „Jézus élete és halála előtt”³ felveti ezt a problémát, majd így világítja meg a paradoxont: „Hogy Jézus kinyilatkoztassa önmagát, ahhoz nem elégséges az, hogy beszéljen vagy cselekedjék; szükséges az is, hogy szavát megértsék, hogy ígéinek jelentése legyen hallgatói számára; sőt mi több: hogy szavai ugyanazt jelentsék hallgatóinak, mint amit neki magának jelentenek. Kinyilatkoztatni önmagát nem azt jelenti, hogy kiejt egy formulát és ezt ismételteti az emberekkel, ahogyan a tanító bemagoltat bizonyos formulákat a tanulókkal: ‚Mondjátok utánam: Én vagyok az Isten Fia’. Szükséges tehát az, hogy az ismételt formulák ugyanazt jelentsék, mint amit a Kinyilatkoztató szán nekik.”

Mindebből megértjük Jézus módszerét: úgy nyilatkoztatta ki magát, hogy hallgatói, beszélőfelei szavait ismételte, az ő vallomásukból indult ki és azt fejlesztette tovább. A korabeli zsidók egy meghatározott vallási meggyőződéssel, messiás-hittel látták Jézus személyét, csodálták tetteit, hallgatták szavait; többé-kevésbé azonosították Jézust a próféták által megígért és várvárt Messiással. Jézus, aki isteniúi öntudattal lépett az emberek közé, leereszkedett hozzájuk és csak lassan-lassan tárta fel személye titkát. Egyébként hallgatói képtelenek lettek volna megérteni szavainak igazi jelentését. Arra volt szükség, hogy az emberek előzetes élményeik, vallási ismereteik alapján

nyissanak rá Jézus szavainak értelmére. De másrészt szükség volt felfogásuk, hitük továbbfejlesztésére, kiigazítására is, hiszen Jézus istenfiúsága egészen új volt az ószövetségi kinyilatkoztatáshoz képest; és csak Jézus maga mondhatta meg, milyen titokzatos, bensőséges kapcsolat fűzi az Atyához.

Jézus mint kifejlett férfi, harminc év gazdag tapasztalatával lép fel, hogy beteljesítse mindazt, amit az ószövetségi próféták előre hirdettek, és szavaival, tetteivel kinyilatkoztassa istenfiúi mivoltát, azt, ami öröktől fogva volt, azt a tényt, hogy létét egészen az Atyától kapja és hogy küldetése az Atya örök tervének beteljesítése. Nyilvános működésének elején a legkiemelkedőbb esemény megkeresztelkedése. A tény kétségtelen. A különböző evangéliumi hagyományok egyaránt beszámolnak róla. Mind a négy evangéliumban ez a teofánia Jézus történetének ragyogó homlokzatát képezi. A názáreti Jézus közvetlen kapcsolatba kerül a megnyílt éggel: hallja az Atya hangját és befogadja a Szentlelket, Kétségtelen, hogy ez a bemutatás már a hívő kereszténységtől ered; az őskeresztények Jézus keresztségében már az egyház által kiszolgáltatott keresztség őstípusát látták. De a történeti esemény nem vonható kétségbe. A teofániákra és apokalipsziszekre jellemző stílus, ábrázolás mögött észre kell vennünk a döntő esemény jelentését. Az esemény feltételezné Jézus személyes közlését, hiszen az evangéliumok nem mondják azt, hogy a tanúk is hallották az égi szótatot. Jézus földi élete során több ízben feltárta lelkét övéinek. (Vö. Lk 22,15; Mk 14,34.) De az ilyen bizalmas közléseknek jelét nem látjuk a keresztség epizódjának leírásában. Sem az égi hang, sem a tartalom nem jelzi azt, hogy mi volt ebben a pillanatban Jézus belső tapasztalata és reakciója. Mi tehát a keresztség epizódjának jelentése az evangelisták szándéka szerint? P. Guillet szerint ez Jézus bemutatkozása a hívőknek. Egy egészen kiváltságos személy kinyilatkoztatásáról van szó. A kinyilatkoztatás csúcspontja az isteni szót az elbeszélés végén: „Te vagy az én szeretett Fiam, benned telik kedvem!” (Márk) „Ez az én szeretett Fiam . . .” (Máté) Máté itt minden bizonnyal Izaíasra utal: „Íme az én Szolgám, akit támogatok, az én választottam, kibem kedvem találok” (Iz 42,1). Máté 12.fejezete kifejezetten idézi Izaíasnak ezt a versét. Jézus tehát az a szenvedő Szolga, aki az üdvösséget hozza a népnek. Akár király, akár próféta, a Szolga mindenképpen messiási alak: Istennek kedve telik benne, ő majd megvalósítja az igazságot a földön. Jézus beteljesíti a jövendölést; erre utal a keresztség jelenete. A keresztség epizódja nem anakronizmus, nem az evangelisták „montázs”, mert nem azt mutatja be, mit élt meg Jézus ebben a pillanatban — nem messiási tudatának felébredéséről van szó —, hanem azt kezdi kinyilatkoztatni, ami öröktől fogva volt, istenfiúságát, amire emberi tudatának kibontakozásakor már régebben ráébredt. (Ha Jézus valóban Isten Fia, és ezt egy napon ki kell nyilatkoztatnia, akkor ezt öntudatra ébredésétől kezdve tudnia kell. Másrészt: Ha Jézus valóban ember, akkor emberi tudata csak lassan bontakozik ki — amint ezt Lukács első fejezeteiből látjuk —; születése pillanatában nem fejlettebb emberi tudata, mint bármelyik cse-

csemőé.) Egészen pontosan: az A t y a m a g a kezdi kinyilatkoztatni, hogy ő küldi Jézust, hogy ő Jézus eredetének és missziójának forrása.

Megkeresztelkedése után Jézus hirdetni kezdi az Isten országát. Tanítja a köréje seregülő népet — új törvényt ad —, meggyógyítja a betegeket, megbocsátja a bűnöket. Azok közül, akik közelebről követik, apostolokat választ és ezeket egyre jobban beavatja az Istenország titkaiba. Altalában hitet kíván hallgatóitól és még azokat is követésére szólítja fel, akik nem lehetnek vele, akik a szó szoros értelmében nem szegődhetnek nyomába. A Hegyi Beszédben azt tanítja, hogy mindannyian az Atya gyermekei vagyunk, hogy életünkben a mennyei Atya tökéletességét kell utánoznunk. Jézus magatartása és beszéde felkelti, táplálja, megerősíti hallgatói hitét. De vajon ez a hit Istennek, avagy öneki magának szól-e? Érdekes, hogy a szinoptikusoknál csak egyetlen egy esetben mondja Jézus (Mt 18,6): „Ezek a kicsik, akik hisznek b e n n e m”. Egyébként kifejezetten az Istenben való hitről sem beszél. Altalában csak azokról szól, akik hisznek, akiknek hitük van. Ha ennek a hitnek a tárgyát meg akarnánk határozni, talán így fejezhetnénk ki legpontosabban a szövegek tartalmát: „Higgyetek az Evangéliumban!” (Mk 1,14) Vagyis: Higgyétek azt, hogy most Isten valami egyedülálló, végérvényes tettet visz végbe, és ennek Jézus a tanúja és főszereplője. Isten, Jézus és az esemény nem keveredik össze: mindegyiknek megvan a maga sajátos alakja és szerepe. De ugyanakkor nem is választhatók szét. Innen van az, hogy a legtöbb esetben a „hinni” ígéhez egyaránt hozzátehetjük az „Istenben”, „Jézusban”, vagy „az Eseményben” (az Istenország eljöttében) határozót. Ez egészen világos János evangéliumában, amely jobban kibontja a szinoptikusok gondolatát.

Jézus nyilvános működése során lassan-lassan vezeti övéit személye és messiási küldetése felfedezésére. A döntő pillanat kétségkívül Pé t e r v a l l o m á s a Fülöp Cezáreájában. Ezt az epizódot a szinoptikusok úgy mutatják be, mint fordulópontot Jézus nyilvános működésében. Különösen Márk (8, 27-30) hangsúlyozza a kritikus pillanatot. „Ettől fogva arra kezdte oktatni őket, hogy az Emberfiának sokat kell szenvednie, a vének, főpapok és frásztudók elvetik és megölik, de harmadnapra föltámad. Egész nyíltan beszélt minderről . . .” Jézus kezdi felfedni a messiási titkot. Simon Péter megremül, megbotránkozik, amikor Jézus szenvedéséről és haláláról hall. Ebből és Jézus korholásából világos, hogy nem fogja fel saját vallomása jelentését. Nem a test és a vér jelentette ki neki Jézus misztériumát, ahogy Máténál olvassuk (16,17), hanem az Atya. A Fülöp Cezáreájában történt vallomás nem egyszerű hitvallás, tehát olyan kiáltás, amelyben a hit fejeződik ki. Péter Jézus kérdésére válaszol: „Ki vagyok én?” (Kinek tartanak engem az emberek?) Tehát a kérdés Jézus személyazonosságára vonatkozik. Jézus azonosságának nem kellett volna problémát okoznia, hiszen Názáretben bárki megmondhatta volna: „Ez az ács, Mária fia, Jakab, József, Júdás és Simon testvére” (Mk 6,3). És mégis döntő kérdés Jézus számára személyazonossága: arra akarja készíteni környezetét, hogy állást foglaljon személyével

kapcsolatban. Az evangéliumi jelenetekben megfigyelhetjük, hogy Jézus minden esetben igazol egy-egy olyan gesztust, amely környezetét megbotránkoztatja. Bizonyos utalásokkal, szimbólumokkal fölfedi természetét. Ő az Orvos, aki a betegeket meggyógyítja és a bűnösöket hívja; ő a Jegyes: társainak nem kell bőjtölniük, míg ő velük van; ő az Emberfia, aki ura a szombatnak, hatalma van a bűnök megbocsátására. Amikor Péter ezt mondja: „Te vagy a Messiás”, ez a vallomás igaz és kifejezi Jézus titkát; de ez nem egyszerűen emberi állítás: Péter a hit indítására mondta ki. És ha Jézus a Messiás transzcendens értelemben, ez azt jelenti, hogy nemcsak vállalt egy küldetést, hanem azonos küldetésével; nemcsak tettei révén, hanem lényegénél fogva is az, aki kifejezi és betölti az emberi reménységet. Másszóval: Péter hitvallásában burkoltan benne van a keresztyének Istenének, Jézus Atyjának megvallása, hiszen Jézus küldetését Atyjához való viszonya határozza meg.

Péter számára Jézus szavai (Mk 8,31) botrányt és megrendülést okoznak. Mégis, a Messiás kinyilatkoztatása illúzió lenne, ha nem értenék meg, hogy Isten küldöttjének szenvednie kell és meg kell halnia. Jézus a halál felé tart. A szinoptikusok, főleg Márk és Lukács azzal emlékeztetik erre olvasóikat, hogy időnkint megszakítják elbeszélésüket és megjegyzik: „Az Emberfia az emberek kezébe kerül és megölik, de halála után harmadnapra föltámad” (Mk 9,31). Márk azt is hozzáfűzi, hogy a tanítványok nem értették ezeket a szavakat. Az evangelisták biztos tényként adják elő azt, hogy Jézus előre ismerte sorsát és tudta annak jelentését. Amikor Jézus előre érzi sorsát és megjövendöli szenvedését és halálát, egyszerre biztosra mondja a tényt és ugyanakkor titokzatosnak mutatja annak jelentését. Jézus öntudata, magatartása a halál előtt egészen egyedülálló. A szinoptikusoknál összesen 19 olyan hely van, ahol Jézus szavai a jövő szenvedésre utalnak. Ebben az összefüggésben előszeretettel használja az Emberfia kifejezést, amely — tudjuk — Dániel 7. fejezetének titokzatos, transzcendens alakjára utal. Ezek a szövegek úgy mutatják be Jézust, mint Isten küldöttjét, aki tudatában van küldetésének, élete végső kifejeletének, de nem ismeri a szenvedéstörténet minden részletét. Minden jel arra vall, hogy Jézus valóságos ember és emberi öntudattal néz szembe a halállal. Nem anticipálhatja az ismeretlen jövőt. A getszemáni kert halálos gyötrődése nem megjátszott jelenet. Az evangéliumok nem engedik meg azt, hogy Jézus magatartása mögött a jövő világos scenárióját tételezzük föl. Ha csodát képzelnénk el, tehát ha a betlehemi kisdud, a názáreti munkás, vagy a szenvedés felé tartó Mester lelkében ott látnánk a tévedhetetlen Istent, aki mindent előre lát és előre átéli a húsvéti diadalt, ez annyit jelentene, hogy tagadnánk Jézus igaz emberségét, vagy két Krisztust tételeznénk fel; vagyis Jézus misztériumát feloldanánk a mítoszban.

Az evangéliumok alapján megsejthetjük az Istenember titkát, aki az abszolút jövővel szemben, az Atyához való átmenet előtt, szabadon, szeretetből az üresnek tűnő halálba veti magát, az önküirosításban keresi az Isten teljes-

ségét. Megfoghatatlan titok előtt állunk, de a hit valami fényt vet a misztériumra. Az a hit, amely hit a Szeretetben. „Nagyobb szeretete senkinek sincs . . .” „Mert szerette övét . . .”, hajtogatja Szent János. „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte” (Jn 3,16). „Szeretett engem, és önmagát adta értem”, vallja Szent Pál (Gal 2,20). A halálig menő engedelmesség, amely a szeretet kifejezése, adja meg Jézus végső gesztusának jelentését. Mindezt persze csak a Lélek érteti meg a hívőkkel. A Lélek erejében lesznek képesek az első keresztények a vértanúságra, arra a „szép tanúságtételre”, amelyre Uruk mutatott példát nekik. A Lélek erejében hiszik majd azt, hogy Jézus az Isten Fia. Jézus feltámadása után a tanítványok felismerik, hogy az az Isten, akinek a nevében beszélt, akinek Országát hirdette és előkészítette, más, mint amilyenek ők elképzelték. Jahve, az egyetlen Isten azonos Jézus Krisztus Atyjával, és maga Jézus ennek az Atyának egyszülött Fia.

Hogy Jézus a Fiú (Isten Fia), ez azt jelenti, hogy ez a názáreti ember egészen egyedülálló viszonyban van Istennel. János egész evangéliuma ezt bizonyítja. A feltámadással az Atya véglegesen igazolta Jézust; amikor Úrrá tette, tanúságot tett arról, hogy Jézus végbevitte az üdvösség művét. Mindezt csak akkor vihette véghez, ha valóban Isten Fia, tehát öröktől fogva az Atyánál volt, vele egyenlő isteni rangban. A feltámadás nyilvánvalóvá teszi, hogy az a Jézus, aki a kereszten az Atyának a kezébe ajánlotta lelkét, aki misszióját egészen az önküresítség teljesítette, pontosan az, akinek előzőleg állította magát és amiért meghalt: Isten Fia, a világ Megváltója.

3. „És te kinek tartasz engem?”

Jézus Krisztusban Isten teljesen kinyilatkoztatta magát. „Istent soha senki nem látta, az Egyszülött Isten, aki az Atya kebelén van, ő nyilatkoztatta ki” (Jn 1,18). Jézus Krisztus az Atya szeretetének kinyilatkoztatása és közlése: tehát tökéletes ember és valóságos Isten. János evangéliuma ezt világosan tanúsítja. „Ezt azért írtam, hogy higgyétek, hogy Jézus a Messiás, az Istennek Fia, s hit által életetek legyen öbenne” (Jn 20,31).

A modern gondolkodás Hegel óta sokat foglalkozott az ember végtelen lehetőségeivel, megistenülésével. A mai ateizmus, amely humanizmus akar lenni, annyira felmagasztalja az embert, hogy tagadja Istent. Azt gondolja, hogy csakis Isten tagadásával biztosíthatja az embernek az őt megillető helyet. Jézusban legfeljebb csak a tökéletes embert látja, az egyetemes ember prototípusát. M. Merleau-Ponty, az agnosztikus-ateista francia filozófus írja: „A kereszténységnek, mint az Isten halálát hirdető vallásnak az újsága abban van, hogy visszautasítja a filozófusok Istenét és azt az Istent hirdeti, aki felveszi az emberi állapotot.” Ebben az állításban sok igazság rejlik, de a filozófus arról tanúskodik, hogy félreismeri Jézus titkát. Hasonlóképpen nem egy

mai „keresztény” teológus is annyira túlzásba viszi Jézus emberségének hangoztatását, hogy tagadja istenségét. Ez a mai „horizontalizmus” kiüresíti a kereszténységet. Azt mondják, hogy az isteni teljesen az emberibe költözött át, most már nincs szükség istenire, „természetfelettire”. Merleau-Ponty világosan kifejti ezt az álláspontot: Ha a végsőig hűségesek maradunk Jézus emberségéhez, — tehát halandóságát is elfogadjuk —, csak az antropológia marad számunkra és le kell mondanunk mindenfajta „Isten-tanról”.

Ezzel szemben mi hisszük azt, hogy amikor Jézusban az Ige testté lett, nem vesztette el istenségét, csak felvette azt, amit addig nem birtokolt, az emberi állapotot. Ezt az egyházatyák lépten-nyomon hangoztatják a kezdődő eretnekségekkel szemben. Jézust az Atya feltámasztotta és magához emelte a dicsőségbe, hogy most már megdicsőült emberségével is a mindenség Ura legyen. A kalkedoni zsinat (451-ben) így fogalmazta meg a dogmát: Jézus Krisztus valóságos Isten és valóságos ember; egylényegű az Atyával és egylényegű velünk emberekkel. A századok során az Egyház elmélyítette ezt a kimeríthetetlen titkot. Az újabb időkben — egy bizonyos burkolt dokétizmussal szemben — hangsúlyozzuk Jézus valódi emberségét. De vigyáznunk kell arra, nehogy megcsonkítsuk a dogmát. A Hittani Kongregáció 1972.február 21-én közzétett nyilatkozata felhívta a figyelmet bizonyos veszélyes elhajlásokra. A „kalkedoni modell” nem határákó ugyan, de mindig is határozott kiindulópont és norma marad Jézus Krisztus istenemeri mivoltának értelmezésében. Felhasználva a múlt századok krisztológiai meglátásait, el kell mélyítenünk és a mai embernek újra kell fogalmaznunk a Jézus Krisztusról szóló szentírási tanítást.

De a kereszténység elsősorban nem tan, hanem valóság, nem elmélet, hanem élet Jézus Krisztusban. Az első keresztények mindenekelőtt öntudatára ébredtek annak, hogy Jézus Krisztus él, velük van, bennük él Lelke által. Erre a megélt valóságra reflektálva fejlesztették ki „krisztológiájukat”, amelynek kezdeti mozzanatait megjelöltük. Az Újszövetség fejlettebb krisztológiáját és az első századok vitáit itt nem tárgyaltuk. De az ősegyház hitének, illetve még előbb a tanítványok hitének kibontakozása példa mai hitünk számára is. VI. Pál mondotta 1964.márc.14-én: „Jézus nekünk is pontosan ugyanazt a kérdést teszi fel, amelyet annakidején az apostoloknak: És ti kinek tartjátok az Emberfiát? Én is ugyanezt a kérdést teszem fel nektek. Az Evangélium sürgető hívását érzitek-e lelketekben? És ti mit mondotok Jézusról? Kicsoda Ő és milyen a természete? Az ember önkéntelenül a katekizmusra gondol és emlékezik a válaszra: 'Jézus az emberré lett Isten Fia.' De tudjuk-e igazában, mit jelentenek e szavak? Továbbá, ha Jézus a megtestesült Isten, ami a csodák csodája, kicsoda számunkra? Milyen viszony van közöttük és közöttük? Valóban foglalkoznom kell vele? Valóban találkozom vele életutamon? Sorsom valóban az övéhez van kapcsolva? . . . Kicsoda az Úr? Ki ez a Jézus, akit évszázadok óta hirdetünk, mivel meg vagyunk győződve arról, hogy életünkönél is fontosabb, hogy őt hirdessük a lelkeknek? Kicsoda Jézus?”

E kérdések sorsdöntőek minden keresztyén számára. Mindenkinek valami-képpen válaszolnia és választania kell.⁴ És mivel egyedül maga Jézus nyilatkozthatja ki önmagát, mivel egyedül a Lélek vezet el bennünket Jézus misztériumának élő ismeretére, azért imádkoznunk kell ezért a kegyelemért: „Domine Jesu, noverim Te . . .” Uram Jézus, add, hogy ismerjelek Téged! (Szent Agoston)

JEGYZETEK

¹ R. Schnackenburg, „Christologie des Neuen Testaments”, in: *Mysterium Salutis* III/1, 232.

² Ezzel kapcsolatban lásd: Szabó Ferenc: „Viták a történeti Jézusról”: *Vigilia* 1971/8, 505-511.

³ J. Guillet SJ, *Jésus devant sa vie et sa mort*, Aubier, Paris 1971, 19. o. Lásd az egész bevezető fejezetet az „indirekt krisztológiáról”: „Conscience de Jésus et foi des disciples”.

⁴ Lásd P. Carré érdekes körkérdését: *Pour vous qui est Jésus-Christ? Cerf*, 1971. fordításban: *Ki nekem Jézus Krisztus? Prugg Verlag, Eisenstadt, 1972.* — Azóta Heinrich Spaemann a német kultúrkörben is végzett hasonló megkérdésezést: *Wer ist Jesus von Nazaret für mich? Kösel Verlag, München 1973.*

Jacques Loew

EMBER AZ EMBEREK KÖZÖTT

Az ószövetség Krisztus-próféciái után szemléljük most az ember Jézust, az ő oly emberi, oly paradox emberségét. Micsoda alacsonyág akkora nagyság után! Bármennyire meghitt barátunk is az evangélium, bármennyire megszoktuk, hogy újra meg újra elővegyük és olvasgassuk, nem nézhetjük eleget, milyen emberien él, milyen csodálatosan az emberekhez hasonlóan. A kegyelmek kegyelme Jézust úgy szeretni, mint ahogy egy élő embert szeretünk, akinek az életünket szenteltük, egy férfit, vagy egy asszonyt, akivel egyek vagyunk testben-léleekben. Próbáljuk most meg Urunk Jézust az életében nyomon követni, néhány pillanatig szinte elfeledni, hogy ő maga az Isten, hogy mint embert láthassuk.

Először az tűnik szemünkbe, milyen összeszedett ő és milyen nyitott. Érzékei tágan tárulnak az élet felé. Mondhatni antennái vannak, amelyek a dolgokra, az emberekre vannak beállítva. Nem csukott vagy lesütött szemmel megy végig az életen: létezik számára a külső világ. Nem szimbólum neki, nem is illúzió. Belső élete nem tompította el konkrét látását. Képeit, hasonlatait közvetlenül a földről veszi. Amit elmond nekünk, azok az Atyjában látott dolgok, de abból kiindulva, amit Názáretben látott, amivel az utcán találkozott. Mit látott ott a mindenek Ura? A madarakat, amint csipegetik a magot, az ágak közé rakják fészkeiket, elfogják őket és nyársra húzva néhány fillérért árulják; a játszadozó, civakodó, szájaskodó gyerekeket; a munkátlanokat, akik